

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI PROJESİ

TARİH
TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ
KAVİMLER GÖÇÜ VE DOĞU VE ORTA AVRUPA'DA
TÜRKLER (AVRUPA HUNLARI, İTİL/VOLGA BULGARLARI,
TUNA BULGARLARI)

Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY

2009
ANKARA

1.4.1. Kavimler Göçü ve Sonrası

Anahtar Kelimeler: I. Kavimler Göçü, II. Kavimler Göçü, Hunlar, Türk, Türkler, Ostrogothlar, Vizigotlar, Gepidler, Vandallar, German kavimleri, Slavlar, Balamber, Balamir, Uldız, Yıldız, Alanlar, Süebler, Roma İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu, Batı Roma İmparatorluğu

Orta Asya'da Kuzey Hun Devleti'nin yıkılışından sonra (M.S. 216) bazı Türk boyları batı yönünde hareketlenerek Seyhun Nehri'nin batısında, Kuzey Kafkaslar'da ve Dinyeper Nehri civarında yerleşmişlerdir. IV. yüzyıl ortalarında Aral Gölü ile Hazar Denizi arasında yerleşen Hun boyları 374 yılında İtil/Volga Nehri'ne kadar uzanan bölgeye de yerleşmeye başladilar. Aynı dönemde Karadeniz'in kuzeyinde German kavimlerinin iki kolu yurt tutmuştu. Bunlardan Ostrogothlar (Doğu Gotları) Don ile Dinyeper Nehirleri arasında, Vizigotlar (Batı Gotları) ise bu coğrafyanın batısında yerleşmişlerdi. Diğer yandan gene German kavimlerinden olan Gepitler Galicya'da, Vandallar ise bugünkü Macaristan'da bulunmakta idiler. Bu dört ana grubun dışında German, İranlı, Slav ve benzeri yirmiye yakın topluluk aynı coğrafyanın değişik bölgelerinde varlıklarını sürdürmektedir.

Orta Asya'dan kopup gelen Hun Türkleri'nin 374 yılında Balamber/Balamir komutasında bölgeye girerek aynı yıl Ostrogothlar'ın 375 yılında da Vizigotlar'ın devletlerini yıkması bu German kavimlerinin batıya göç etmelerine sebep olmuştur. İspanya'ya kadar ulaşan bu büyük göç tarihte “**I. Kavimler Göçü**” olarak bilinmektedir.

“**II. Kavimler Göçü**” olarak vurgulanan olay ise V. yüzyıl başlarında Uldız/Yıldız komutasındaki Hun kuvvetlerinin Vandallar'ın bir bölümü ile Vizigotlar'ın İtalya'ya göç etmelerine sebep olan akınlardır.

I. ve II. Kavimler Göçü günümüz Avrupa'sının etnik yapısının şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. İspanya'ya göç eden Vandal, Alan, Süeb ve Vizigot toplulukları, İspanya'nın yerli halkı ile karışmak suretiyle bugünkü İspanyollar'ın ilk ataları olmuştur. Aynı şekilde Angiller ve Saksonlar, Britanya Adaları'na sığınarak buranın yerli halkı ile karışıp İngilizler'in atalarını oluşturmuşlardır.

Roma İmparatorluğu ise Kavimler Göçü sonrasında bu göçten menfi şekilde etkilenmiş, önce 395 yılında Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmış, daha sonra ise Batı Roma 476 yılında yıkılmıştır.

Diger yandan Kavimler Göçü bir bakıma İlkçağları sona erdirip Ortaçağların başlangıcı olmuştur.

Kaynak (Source):

Chailand, Gérard; **Göçebe İmparatorluklar, Moğolistan'dan Tuna'ya (M.Ö. V. yy-XVI. yy)**; Çev. Engin Sunar; [Doğan Kitap], İstanbul 2001, s. 174.

Kurat, Akdes Nimet; **IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri Ve Devletleri**; [Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, No: 182], Ankara 1972, s. XII + 512 + 3 Harita Ve Belgeler.

Rásonyi, László; **Tarihte Türklik**; [TKAE], Ankara 1971, s. 420.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.

Kaynağı Hazırlayan(Grup üyesi) / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNUÇEN

1.4.2. Avrupa Hunları

Anahtar Kelimeler: Avrupa'da devlet kuran ilk Türk kavmi, Hunlar, Hiung-nu, Türk, Türkler, Attilâ, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu

Avrupa'da devlet kuran ilk Türk kavmi Hunlar, Çin kaynaklarının M.Ö. IV. yüzyıldan beri Hiung-nu adı ile kaydettikleri büyük devletin batıya doğru ilerleyen kolları olarak bilinirler. M.S. II. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın doğu sınırlarında görünümele beraber, Yunan kaynaklarında Hunlar'ın adı IV. yüzyıldan beri tanınır. Karadeniz'in kuzeyindeki geniş bozkırlarda yerleşen Hunlar, buradan Kafkasya üzerinden aşarak 359'da İran'a, 363 ve 373 yılları arasında Doğu Anadolu'ya, Urfa'ya ve daha sonra da Anadolu'da Galatya'ya kadar akınlar yaparlar.

Fakat, Avrupa'da ilk şöhret ve korku uyandırmaları, 374-375 yılında Volga'yı geçerek önce Alanları yenmeleri ve daha sonra da Karadeniz'in kuzeyindeki Ostrogot Devleti'ni kendilerine tâbi kılmalarıyla başlar ve kısa zaman sonra da Tuna nehri boylarında görünürler. Bütün doğudan gelen bozkır kavimleri gibi Hunlar da, Tuna ve Tisa Irmakları arasındaki ovalık, sulak ve münbit sahayı yerleşmelerine uygun bir yer olarak seçerler. Zira burası, Karadeniz'in kuzeyinden İç-Asya'ya kadar uzanan uçsuz bucaksız bozkırların son uzantısı idi. Yine bu saha, Galya'ya, Morava'ya, Bizans'a giden yolların da müsait bir hareket merkezi idi. Bu zamandan başlayarak IV. yüzyıl sonunda ve V. yüzyıl başında Bizans ve Batı Roma üzerine akınlar yaparlarsa da, devletin ağırlık noktası hâlâ Güney-Rusya'da ve Don Nehri'nin ötesinde bulunuyordu. Batı Hun ülkelerinin hükümdarı 400 sıralarında Uldız/Yıldız idi, doğuda ise Karaton hüküm sürüyordu. Karaton, 412'den sonra bütün Hunlar'ın hükümdarı olmuştur.

Hunlar, önce Karpatlar havzasında yaşayan kavimlere hâkimiyetlerini tanıırlar. V. yüzyıl başında ise Hun orduları Pannonia'nın bir kısmını ele geçirir, Roma topraklarına ve Bizans arazisine tehlikeli akınlar yaparlar. Daha sonraki yıllarda İllirya'ya ve Trakya'ya kadar ilerleyen Hunlar, Bizans İmparatorluğu'nu ağır bir vergi karşılığında sult yapmağa zorlarlar. 428 yılında Franklarla çarışan Hunlar, buradan Ren Nehri boyunca aşağı inmiş ve Britanya'ya geçmişlerdir. Hunlar 430, 435 yıllarında Burgundlarla muharebeler yaparlar. Hun İmparatorluğu'nun bu sıralarda bugünkü Hollanda ve Danimarka arazisine kadar erişikleri bilinir.

445'de tek başına hükümdar olan Attilâ bütün Pannonia'yı ele geçirir, Tuna Nehri üzerinde bulunan ve Trakya'daki Bizans kalelerini tahrif eder, bu esnada Bizans'a yine ağır bir vergi yükleyen bir antlaşma yapılrsa da, sult kısa ömürlü olur. Attilâ artık, Ren Nehri kıyılarından Volga Nehri'ne kadar uzanan çok geniş bir devletin hükümdarıdır. Fakat, 447 yılından sonra Batı Roma İmparatorluğu üzerine yönelir. Balkan Yarımadası'nın kuzey tarafı Termopillere kadar Hun akınlarına uğrar. Bizans elçileri bu sırada birbiri ardından Attilâ'nın karargâhını ziyaret ederler.

Attilâ Galya'ya karşı yaptığı 451 yılı büyük seferinden sonra ertesi yıl İtalya üzerine yürüdü. Papa Büyük Leon idaresindeki İtalyan elçi heyetinin ricaları üzerine Po Ovası'ndan geri dönen Attilâ, 453'de anî olarak vefat etti. Attilâ'nın bu beklenmedik ölümü üzerine hem Bizans ve hem de Batı Roma İmparatorluğu geniş bir nefes alma imkânına kavuşuyordu.

Attilâ'nın ölümünden hemen sonra, pek az sayıdaki Hun idareci tabakasının hâkimiyeti altında yaşayan yabancı kavimler ayaklanırlar ve Hun İmparatorluğu yarı asra yakın süren

bir hâkimiyetten sonra parçalanır. Attilâ'nın oğulları arasında çıkan iktidar kavgasından faydalanan çok sayıdaki yabancı kavimler ve bilhassa Germenler karşısında Hunlar yenilirler. Hunların bir kısmı Karadeniz'in kuzeyine sığındı. Lâkin Hunların adı ve hatırası hem Bizans'ın hem de Batılıların hafızasında daha uzun zaman yaşadı.

Kaynak (Source):

Ahmetbeyoğlu, Ali; **Avrupa Hun İmparatorluğu**; [AKDTYK-TTK], Ankara 2001, s. 204 + 1 Harita.

Ahmetbeyoğlu, Ali; **Grek Seyyahı Priskos (V. Asır)'a Göre Avrupa Hunları**; [TDAV], İstanbul 1995, s. 84.

Baştav, Şerif; **Büyük Hun Kağırı Attila**; [T.C. Kültür Bakanlığı], Ankara 1998, s. VIII + 210.

Brion, Marcel; **Hunların Hayatı**; Çev. M. Reşat Uzmen; [Orkun Yayınevi], İstanbul 1981, s. 296.

De Boor, Helmut; **Tarihte, Efsanede Ve Kahramanlı Destanlarında Attila**; Çev. Yaşar Önen; [T. C. Kültür Bakanlığı], Ankara 1981, s. 70.

Doğan, İsmail; **Attila'nın Torunları Sekeller**; [Yeni Avrasya Yayınları], Ankara ?, s. 147.

Grousset, René; **Bozkır İmparatorluğu, Attila/Cengiz Han/Timur**; [Ötüken Yayınevi]; Çev. M. Reşat Uzmen, İstanbul 1980, s. 518.

Neagoe, Manole; **Üç Bozkırlı, Attila-Cengiz Han-Timur**; Çev. Müstecip Ülküsal; [Türk Kültür Yayıncılık], İstanbul 1976, s. 332.

Németh, Gyula; **Attila Ve Hunları**; Çev. Şerif Baştav; [Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları], İstanbul 1962, s. 328 + XX Resim + 2 Harita.

Orkun, Hüseyin Namık; **Attila Ve Oğulları**; [Remzi Kitaphanesi]; İstanbul 1933, s. 224.

Roberts, Wess; **Hun İmparatoru Attila'nın Liderlik Sırları**; [İlgi Yayıncılık], Çev. Yakut Eren, İstanbul 1989, s. 144.

Roux, Jean-Paul; **Türkler'in Tarihi, Büyük Okyanus'tan Akdeniz'e İki Bin Yıl**; Çev. Galip Üstün, [Milliyet Yayınları], İstanbul 1997, s. 259.

Râsonyi, Laszlo; **Tuna Köprüleri**; Çev. Hicran Akın; [TKAE], Ankara 1984, s. 156.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.

Kaynağı Hazırlayan(Grup üyesi) / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNUÇEN

1.4.3. Onogurlar

Anahtar Kelimeler: Avrupa Hun İmparatorluğu, Türk, Türkler, Sabirler, Sarogurlar, Onogurlar, Bulgar Devleti, Avarlar, Bulgar Türkleri, Kobrat, Onogur-Bulgar Devleti, Hazarlar

Avrupa'da Hun İmparatorluğu'nun dağılması sırasında İç Asya'da patlak veren yeni bir kavimler göçü hareketi ile Karadeniz'in kuzeyi Türk kavimlerinin yeni bir istilâsına uğramakta idi. İç Asya'da vuku bulan ve bu kavimler göçü hareketine sebep olan hadiseler hakkında tarihî kayıtlarda güvenilir bilgiye sahip bulunmamakla beraber, 463 sıralarında doğudan ilerleyen Sabirler, Sarogur, Onogur v.s. isimler altında kaydedilen Ogur kavimlerini, Tobol ve İşim Irmakları boyundaki yurtlarından kovar ve bu kavimler Kafkasya'nın kuzevine giderek orada yerleşirler. Kısa bir zaman sonra bu kavimler Kafkasya'daki yurtlarından Bizans sarayına elçiler gönderir ve onlarla ittifak antlaşması yaparlar. Buna dayanarak Sarogurlar 466'da Akatzırleri yener ve İranlılara karşı da Bizans'ın müttefiki olarak çarpışırlar.

Kaynaklarda, 463 yılında Kafkasya'ya gelen bütün kavimlerden, bu tarihten sonra uzun zaman bahsedilmemesi, Attilâ'nın ölümünden sonra dağılan imparatorluğun Hun artıkları ile Karadeniz kıyılarına dönen Irnek ile ilgilidir. Nitekim, bu tarihten sonra Bizans kaynaklarında bu havalide yaşayan insanlardan Hun veya Bulgar adı altında zikredilir, hatta zamanla Hun adı unutulmağa yüz tutar. Bizanslılar ilk defa 482'de Bulgar adından bahsederler. 499 tarihinden sonra ise Bulgarlar çok kere Bizans hudutlarında görünürler.

Onogurların Bizans ile olan ittifakının uzun ömürlü olmadığı ve bir müddet sonra Makedonya ve Tesalya'ya kadar uzanan Bizans arazisine akınlar yaptıkları bilinmektedir. 588'de, bütün kuzyey Karadeniz sahilinde yaşayan diğer kavimler gibi Onogurlar'da Avarlar tarafından boyun eğmeye zorlanırlar. 568'de bütün memleketin Batı Kök-Türk Devleti'nin hâkimiyeti altına girdiği anlaşılmaktadır. Nitekim Kök-Türk Kağanı, 576'da Onogur kabilelerini hâkimiyeti altına aldığından bahseder. VII. yüzyılın başında Maeotis sahilinde kurulan ve kısa ömürlü olan Bulgar Devleti'nin kurucularının çoğunu da Onogurlar teşkil ederlerdi.

VII. yüzyıl başında Onogurlar'ın reisi Kobrat, Bizans imparatoru Herakliyos'un da yardımı ile Kök-Türk hâkimiyeti altından kurtulmayı başarır. 626 yılında Herakliyos zamanında Avarlar, hâkimiyetleri altındaki Bulgar Türkleri ile ittifak hâlinde Bizans'ın başşehirini muhasara altına almışlardır. Halbuki henüz Kafkasya ve Karadeniz sahilinde yaşayan Bulgar Türkleri ise, Avar hâkimiyetinden kurtulmayı tasarlamakta idiler. VI. yüzyıl sonlarında Bizans'ın Karadeniz ve Maeotis kıyısındaki arazisi, Kök-Türklerin tehdidi altında bulunuyordu. Kök-Türkler, Onogur-Bulgarlar için de büyük bir tehlke teşkil etmekte idiler. Bu ortak tehlke, Herakliyos ile Kobrat'ı birbirine yaklaştırmış ve Bizans ile varılan antlaşma sonunda Kobrat, dağınık ve birçok siyasi nüfuz bölgelerinde yaşayan Onogurların büyük bir kısmını kurtararak Kafkasya'nın batısında büyük Onogur-Bulgar Devleti'ni kurmağa muvaffak olmuştur. Bu devletin giderek Karadeniz'in kuzey sahillerini hâkimiyeti altına aldığı anlaşılmıyor ve bu esnada Don Nehri'nin batısında yaşayan Kutrigurlar da Kobrat'in devleti içine alınıyorlar. Orta Avrupa'ya kadar yayılan diğer Bulgar kavimlerini kazanmak mümkün olamamış ise de, bu münasebetle Avarların hâkimiyeti altından bir kısım Bulgar kavimleri kurtarılmışlardır. Bu hadiseden sonra Onogur-Bulgar devletinin gelişmesi hakkında fazla bilgiye rastlanmamakla beraber, bu sıralarda Bizans tesiri altında bir kısım Bulgar kavimlerinin Hıristiyanlığa girdiği ve bunlar için Kafkasya'nın batısında bir Onogur Piskoposluğu tesis edildiği ve kaynaklarda VIII. yüzyılda dahi zikredildiği görülür.

Kobrat'ın kurduğu devletin Kobrat'ın ölümünden az sonra, bu defa doğuda Kök-Türklerin halefi olarak yeni bir devlet kuran Hazarlar'ın hücumuna uğrayarak bölündüğü kanaati hâkimdir.

Kaynak (Source):

Chailand, Gérard; **Göçebe İmparatorluklar, Moğolistan'dan Tuna'ya (M.Ö. V. yy-XVI. yy)**; Çev. Engin Sunar; [Doğan Kitap], İstanbul 2001, s. 174.

Czeglédy, Károly; **Bozkır Kavimlerinin Doğudan Batıya Göçleri**; Çev. Mutlu Gün; [Doruk Yayıncılık], İstanbul 2004, s. 152.

Fehér, Géza; **Bulgar Türkleri Tarihi**, Ankara 1985, s. 88.

Fol, Valeria -Nikolai Ovcharov-Raina Gavrilova-Borislav Gavlov; **Bulgaria History Retold in Brief**, Riva 1999, p. 160.

Gumilov, L. N.; **Eski Türkler**, Çev. D. Ahsen Batur; [Birleşik Yayıncılık], İstanbul 1999, s. 592.

Kafesoğlu, İbrahim; **Bulgarların Kökeni**; [TKAE], Ankara 1985, s. 58.

Kurat, Akdes Nimet; **IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri Ve Devletleri**, [A.Ü. DTCF Yayınları], Ankara 1972, s. 512 + 2 Vesika + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri Ve Devletleri**; [Ankara Üniversitesi DTCF Yayımları, No: 182], Ankara 1972, s. XII + 512 + 3 Harita Ve Belgeler.

Rásónyi, László; **Tarihte Türklük**; [TKAE], Ankara 1971, s. 420.

Rásónyi, Laszlo; **Tuna Köprüleri**; Çev. Hicran Akin; [TKAE], Ankara 1984, s. 156.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan(Grup üyesi) / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNUÇEN

1.4.4. Utrigurlar ve Kutrigurlar

Anahtar Kelimeler: Utrigurlar, Kutrigurlar, Sabirler, Hunlar, Türk, Türkler, Avarlar, Kök-Türkler, Tuna Bulgar Devleti

463'de Sabirler'in önünden kaçarak Utrigur ve Kutrigur adındaki iki Türk kavminin daha, Karadeniz'in kuzeyine geldiği kaydedilir ve bunlar akraba soylardır. IV. yüzyıl başında Utrigurlar Don Nehri'nin doğusunda ve Kutrigurlar da batısında yerleşmiş bulunurlar. Bizans kaynaklarında çok kere Hun adı ile de zikredilen Kutrigurlar, sık sık Bizans İmparatorluğu arazisinin derinliklerine kadar akınlar yapar ve süratlı hareket kabiliyetine sahip bulunan ve aslında 5-6 bin kişiyi geçmeyen bu akıncılar karşısında Bizans makamları aciz kalmış ve onlara ancak büyük meblağlar ödemek suretiyle kısmen zararsız hâle getirmeği denemiştir. 530 yıllarında Bizans kumandanı maruf Belizar'ın ordusunda ücretli asker olarak çalışıkları bilinen Hunların bu Kutrigurlar olması gereklidir. 550'de Longobardlara karşı kendilerinden faydalanan makaslarıyla Gepidlerin teşvik ettiği 12 bin kadar Kutrigur atlısı, Bizans'ın Balkan eyaletlerini tahrif ederler. İmparator Justinianus, büyük bir meblağ karşılığında 551'de Don Nehri'nin doğusunda oturan Utrigurlar'ı bu Kutrigurlar üzerine saldırtır ve bu esnada Kutrigurlar ağır bir yenilgiye uğrarlar. Bu hadiseden sonra, 2 bin Kutrigur ailesinin Bizans'ın Trakya eyaletine yerleştirildiği nakledilir. 558'de 7 bin kadar Kutrigur, Anastas surlarını aşarak İstanbul önlerinde görüldüğü zaman şehir halkı paniğe kapılır. 559'daki büyük bir akın esnasında Kutrigurlar, Termopillere kadar inmeye muvaffak olurlar. Justinianus, bir defa daha büyük meblağlar karşılığında bu Türk boylarından sulu satın almakta mecbur olmakta ve tekrar Utrigurları, Kutrigurlara karşı harekete geçirmektedir. 560'da Utrigurlarla Kutrigurların büyük bir kısmı Avarların hâkimiyeti altına girer ve Avar hükümdarı, o zamana kadar Bizans'ın sulhunu sağlamak maksadıyla bu boylara ödediği paranın kendisine ödenmesini ister. Kutrigurların bir kısmı, Avarlar tarafından yeni işgal ettikleri araziye sürüklendirler. Nitekim, 568 yılında Avar Kağırı'nın Dalmaçya'ya karşı 10 bin Kutrigur akıncısı yolladığı anlatılır. Eski yurtlarında kalan Kutrigurlar ise, 576 yılında Kök-Türk hâkimiyetini kabul ederek Kırım yarımadasındaki Bosfor şehrinin zaptına katıldıkları görülür. Bu aynı Kutrigurlar, VII. yüzyıl başında Maeotis kıyılarında kurulan Büyük Bulgar Devleti'ne dâhil olurlar. Fakat yine de, Kutrigurlardan bir kısmının Tuna Bulgar Devleti'nin kurucuları arasında bulundukları nakledilir.

Kutrigurların dilinden kalan pek az malzeme, bunların büyük Türk kavimleri camiasından olduklarını göstermektedir.

Kaynak (Source):

Chailand, Gérard; **Göçebe İmparatorluklar, Moğolistan'dan Tuna'ya (M.Ö. V. yy-XVI. yy)**; Çev. Engin Sunar; [Doğan Kitap], İstanbul 2001, s. 174.

Fehér, Géza; **Bulgar Türkleri Tarihi**, Ankara 1985, s. 88.

Fol, Valeria -Nikolai Ovcharov-Raina Gavrilova-Borislav Gavrilov; **Bulgaria History Retold in Brief**, Riva 1999, p. 160.

Kafesoğlu, İbrahim; **Bulgarların Kökeni**; [TKAE], Ankara 1985, s. 58.

Nimet Kurat, Akdes; **IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri Ve Devletleri**, [A.Ü. DTCF Yayınları], Ankara 1972, s. 512 + 2 Vesika + 1 Harita.

Râsonyi, Laszlo; **Tuna Köprüleri**; Çev. Hicran Akın; [TKAE], Ankara 1984, s. 156.

Roux , Jean-Paul; **Türkler'in Tarihi, Büyük Okyanus'tan Akdeniz'e İki Bin Yıl**; Çev. Galip Üstün, [Milliyet Yayınları], İstanbul 1997, s. 259.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan(Grup üyesi) / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNUÇEN

1.4.5. Tuna Bulgarları

Anahtar Kelimeler: Ogur Türk boyları, Asparuh, Tuna Bulgar Devleti, Bizans İmparatorluğu, Tervel Han, Kurum Han, Omurtag Han, Boris Han

Oluşumunda ağırlıklı olarak Ogur Türk boylarının yer aldığı devlet Asparuh tarafından kurulmuştur. 679-702 yılları arasında Bulgar Kağanı olan Asparuh, 681 yılında Bizans Devleti ile yaptığı antlaşma ile Tuna Bulgar Devleti'nin resmen tanınmasını sağlamıştır. Asparuh'tan sonra tahta geçen Tervel Han (702-713) zamanında Bizans, Tuna Bulgar Devleti'ne vergi vermekle mükellef bir konuma düşecektir. Tervel Han'dan sonra bir ara sarsıntı geçiren Tuna Bulgarları, Kurum Han (804-814) ile en güçlü dönemine ulaşmış, Macaristan ve Transilvanya işgal edilmiş, Niş ve Belgrat Kaleleri de Tuna Bulgarlarının eline geçmiştir. Kurum Han 814 baharında Filibe ve Edirne üzerinden Bizans üzerine yürüdü ise de bir entrika sonucunda 13 Nisan 814 tarihinde zehirlenerek öldü. Böylece Bizans Türk Bulgar tehdidinden kurtulmuş oldu. Omurtag Han (814-831)'dan sonra ülkede Türk Bulgar nüfusunun az oluşu Tuna Bulgarlarının Slavlaşmasına sebep oldu. Daha sonra sırasıyla Malamir/Balamir (831-836), Presyan (836-852) ve Boris Han (852-889) başa geçti. Boris Han zamanında Bizans üzerinden Hıristiyanlığı kabul eden Tuna Bulgarları Ortodoks mezhebini kabullenerek X. yüzyıldan itibaren Bizans egemenliğini kabul etmek zorunda kaldılar.

Birim (Format):

Madara.jpg

Kaynak (Source):

Ascherson, Neal; **Karadeniz**, Çev. Kudret Emiroğlu; [Türkiye İş Bankası Kültür Yayıncılığı], İstanbul 2001, s. 376 + 1 Harita.

Fehér, Géza; **Bulgar Türkleri Tarihi**, Ankara 1985, s. 88.

Fol, Valeria -Nikolai Ovcharov-Raina Gavrilova-Borislav Gavlov; **Bulgaria History Retold in Brief**, Riva 1999, p. 160.

Kafesoğlu, İbrahim; **Bulgarların Kökeni**; [TKAE], Ankara 1985, s. 58.

Kurat, Akdes Nimet; **IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri Ve Devletleri**; [Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, No: 182], Ankara 1972, s. XII + 512 + 3 Harita Ve Belgeler.

Rászonyi, László; **Tarihte Türklik**; [TKAE], Ankara 1971, s. 420.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.

Kaynağı Hazırlayan(Grup üyesi) / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNUÇEN

1.4.6. İtil/Volga Bulgar Devleti

Anahtar Kelimeler: Tuna Bulgar Devleti, İtil Bulgar Devleti, Volga Bulgar Devleti, Türk, Türkler, Hazar Türk Devleti, Almış Han, Altınordu Devleti, Tataristan, Kazan Tatarları

Tuna Bulgar Devleti'nin yıkılmasından sonra İtil-Çolman (Volga-Kama) bölgесine çekilen Bulgar Türkleri, burada yurt tutan Utrugurlar ile birlikte buranın yerli halkı olan Fin-Ogurları egemenlikler altına alarak İtil/Volga Bulgar Devleti'ni kurdular. Devletin kuruluş yılları hakkında fazla bilgimiz yoktur. Ancak komşuları Rus Knezlikleri ile yaptıkları mücadeleler hakkında verilen bilgiler doğrultusunda İtil Bulgarları hakkında bilgi edinebiliyoruz. Bölgenin önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, verimli toprakları, otlakları, ormanları vb. gibi zenginlikleri dolayısıyla ticaret, tarım, denizcilik, kürk yapımı ve ticareti ile dikkati çeken İtil Bulgarları bir ara Kafkasya ile Karadeniz'in kuzeyine hâkim olan Hazar Türk Devleti'nin egemenliği altında da kalmıştır. Cengiz Han İmparatorluğu'nun bölgede egemen olmasına kadar 6 yüzyıl bölgede varlığını devam ettiren İtil Bulgarları, İslâmiyet'i kabul eden ilk Türk boyalarındandır. İtil Bulgar Hanı Almış, Bağdat Halifesi'ne başvurarak kendilerine İslâmiyet'i öğretecek bilginler istemiş ve İbn Fadlan başkanlığında bir İslâm heyeti bölgeye gelerek bu Türk boyunun İslâm dinine girmesini sağlamıştır. 1237 yılında Cengiz orduları ile İtil Bulgar Devleti yıkıldı ise de bu devleti oluşturan Bulgar Türk toplulukları Cengiz ordularıyla gelen diğer Türk boylarıyla karışarak Altınordu Devleti'nin bir parçası olmuşlardır. Günümüzdeki Tataristan halkı, Kazan Tatarları olarak bilinen Türk topluluğunun ata-babaları İtil Bulgarlarıdır.

Kaynak (Source):

Adji, Murad; **Kaybolan Millet (Deş-i Kıpçak Medeniyeti)**; Çev. Zeynep Bağlan Özer; [AKDTYK-TTK], Ankara 2001, s. XXXIV + 302.

Adji, Murat; **Kıpçaklar (Türkler'in Ve Büyük Bozkırın Kadim Tarihi)**; Çev. Zeynep Bağlan Özer; [AKDTYK-TTK], Ankara 2002, s. XVI + 312.

Ascherson, Neal; **Karadeniz**, Çev. Kudret Emiroğlu; [Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları], İstanbul 2001, s. 376 + 1 Harita.

Chailand, Gérard; **Göçebe İmparatorluklar, Moğolistan'dan Tuna'ya (M.Ö. V. yy-XVI. yy)**; Çev. Engin Sunar; [Doğan Kitap], İstanbul 2001, s. 174.

Czeglédy, Károly; **Bozkır Kavimlerinin Doğudan Batıya Göçleri**; Çev. Mutlu Gün; [Doruk Yayınları], İstanbul 2004, s. 152.

Czeglédy, Károly; **Turan Kavimleri'nin Göçü**; Çev. Günay Karaağaç; [Turan Kültür Vakfı], İstanbul 1999, s. 174.

Golden, Peter B.; **Hazar Çalışmaları**; Çev. Egemen Çağrı Mızrak, [Selenge Yayınları], İstanbul 2006, s. 384.

Gumilëv, L. N.; **Eski Ruslar Ve Büyük Bozkır Halkları, I. Cilt**; Çev. D. Ahsen Batur; [Selenge Yayınları], İstanbul 2003, s. 468.

Gumilëv, L. N.; **Eski Ruslar Ve Büyük Bozkır Halkları, II. Cilt**; Çev. D. Ahsen Batur; [Selenge Yayınları], İstanbul 2003, s. 490.

Gumilov, L. N.; **Eski Türkler**, Çev. D. Ahsen Batur; [Birleşik Yayıncılık], İstanbul 1999, s. 592.

Kurat, Akdes Nimet; **IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri Ve Devletleri**, [A.Ü. DTCF Yayınları], Ankara 1972, s. 512 + 2 Vesika + 1 Harita.

Ligeti, Lajos; **Tarihî Türk Yurtları**, Ed. Ö. Andaç Uğurlu; [Örgün Yayınevi], İstanbul 2008, s. 497.

Rásonyi, László; **Tarihte Türklük**; [TKAE], Ankara 1971, s. 420.

Roux, Jean-Paul; **Türkler'in Tarihi, Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl**; Çev. Aykut Kazancıgil-Lâle Arslan Özcan; [Kabalcı Yayınları], İstanbul 2007, s. 598.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan(Grup üyesi) / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN